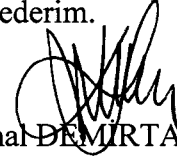

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıda yer alan soruların Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt SELÇUK tarafından yanıtlanması için gereğini saygılarımla arz ederim.

Ünal DEMİRTAŞ

Zonguldak Milletvekili

Sendika; *çalışanların, çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunları çözmek, ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak, kazanılmış hakları muhafaza edip genişletmek amacıyla oluşturulmuş olan örgütlü yapılara* denir. Sendika hakkı, demokratik toplumun temeli olan örgütlenme özgürlüğünün bir parçasıdır. Bireysel olarak zayıf durumda bulunan çalışanlar örgütlenmek ve sendikalaşmak suretiyle, işverenler karşısındaki pazarlık güçlerini arttırmakta, hak ve menfaatlerinin korunmasında ve sorunlarının çözümünde etkin bir konum elde etmektedirler. Bu sebeple sendikal hak ve özgürlükler hem uluslararası hem de iç mevzuat ile koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

Sendikal örgütlenme, dünyada Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkmıştır. Bugünkü anlamda sendikal örgütlenme ise dünyada ilk olarak 1700'lü yılların başında İngiltere'de gerçekleşmiştir. 10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 23'üncü maddesi ile "*Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır*" düzenlemesi getirilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun "Temel Haklara" ilişkin 8 sözleşmesi arasında yer alan, 1948 yılında kabul edilen ve Türkiye'de ise 1993 yılında yürürlüğe giren 87 no'lu "Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi" ile; *Bütün işçi ve işverenlerin, önceden izin almaksızın ve serbestçe kendi örgütlerini kurma ve bu örgütlene katılma haklarını güvence altına almakta ve bu örgütlerin resmi görevlilerin müdahalelerinden bağımsız serbestçe işlev görebilmelerini sağlayacak güvenceler, getirilmektedir.* Yine ILO'nun Temel Haklara ilişkin sözleşmelerinden olan 1949 yılında kabul edilen ve ülkemizde de 1952 yılında yürürlüğe giren 98 no'lu "Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Sözleşme Hakkı Sözleşmesi" ile *sendika ayrımcılığı gözetilmesine, farklı kesimlerin örgütlerinin birbirlerinin çalışmalarına müdahale etmelerine karşı ve toplu sözleşme düzeninin geliştirilmesine yönelik önlemler getirilmektedir.* 1961'de imzalanan ve 1965 yılında yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı'nın 5. maddesindeki örgütlenme hakkı ile 6. maddesindeki toplu pazarlık hakkı çekirdek haklar olarak kabul edilmiş, ancak Avrupa Sosyal Şartı'nı 1989 yılında kabul eden Türkiye 5 ve 6. maddelere ise çekince koymuştur.

Ülkemizde ise Cumhuriyet sonrasında sanayileşmeye bağlı olarak bir işçi hareketi başlamıştır. İşçiler açısından Mustafa Kemal ATATÜRK'ün döneminde 1936 yılındaki İş Kanunu ile başlayan sendikalaşma süreci, kamu çalışanları açısından 1946'da kendisini göstermeye başlamıştır. Türkiye'de işçilerin sendikal haklarına sahip olduğu yasa 1947 yılında çıkarılan 5018 sayılı "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Kanunu" dur. Ancak toplu pazarlık hakkı daha sonraki yıllarda düzenlenmiştir. Bu gün ise Anayasamızın 51. Maddesinde; *açıkça kişilerin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme hakları düzenlenmiştir. Ayrıca hiç kimsenin bir sendikaya üye olmaya ya da*

29662

üyelikten ayrılmaya zorlanamayacağı belirtilmiştir. Ülkemizde en son 2012 yılında yürürlüğe giren 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmeleri kanunu ile sendikal hak ve özgürlükler hükümleri yeniden düzenlenmiştir.

Demokratik toplumun en önemli göstergelerinden biri olan sendikal hak ve özgürlükler ve toplu iş sözleşmesi yapma hakları, ülkemizde her yıl yoğun bir şekilde ihlale uğramaktadır. Bu sebeple ülkemizdeki sendikalaşma ve toplu sözleşme oranları maalesef son derece düşüktür. Ülkemiz nüfusunun 45 milyon olduğu 1980 yılında sendikal işçi sayısı 2,5 milyon iken, nüfusun 83 milyon olduğu günümüzde ise yaklaşık 1.9 milyondur.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 31 Ocak 2020'de yayınladığı 31025 sayılı tebliğine göre, iş kollarındaki işçi sayıları ile sendikaların üye sayılarına dair istatistikleri bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna göre; 20 iş kolunda çalışan, kayıtlı 13.856.801 işçiden, yalnızca 1.917.893'ü sendika üyesidir. Bu rakamda kamu çalışanı sendikalı memurlar yoktur. Bakanlığın 2020 yılı resmi verilerinde sigortalı işçiler arasındaki sendikalaşma oranı %13,8'dir. Ancak bu oran Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından benimsenen hesaplama yöntemiyle (ILO, 1997, ILO 2003) uyumlu değildir. Bakanlık kayıtlı işçiler üzerinden sendikalaşma oranını hesaplamaktadır. Oysa ILO standartlarına göre kayıt dışı çalışan işçilerle birlikte toplam işçi sayısı üzerinden sendikalaşma oranının hesaplanması gerekir. Disk-Ar 2020 araştırmasına göre sigortalı işçileri esas alan resmi sendikalaşma oranı %13,8 iken, kayıtlı ve kayıtsız tüm işçileri esas aldığımızda fiili sendikalaşma oranı %12,1'e gerilemektedir. Yine sendikalaşma oranı, kamu işyerlerinde yüksek iken, özel sektör işyerlerinde çok daha düşüktür. Özel sektörde çalışan işçilerin % 95'i sendikalaşma hakkından mahrumdur. Turizm, inşaat ve büro işkolu en düşük sendikalaşma oranlarına sahipken, banka, finans ve sigorta, genel işler, savunma ve güvenlik işkolları ise en yüksek sendikalaşma oranına sahiptir. Toplu iş sözleşmesi kapsama oranı ise, sendikal işçi oranının çok altına gerilemektedir. Ülkemizde kayıtlı işçilerde sendikalaşma oranı %13,8 iken, toplu sözleşmeden yararlanan kayıtlı işçi oranı ise %7,8'dir. Kayıtlı işçiler arasında toplu iş sözleşmesinden yararlananların oranı %7,78 iken, kayıtlı ve kayıtsız tüm işçiler arasında toplu iş sözleşmesi kapsamı % 5,78'e gerilemektedir.

Avrupa da sendikalaşma oranları ise İzlanda'da % 86, Danimarka'da % 67, İsveç'te %66, Belçika'da % 54, Norveç'te %52, İtalya'da %34, Avusturya'da %27, İngiltere'de %24, Almanya'da %17 civarındadır.

Yapılan araştırmalara göre 2017 yılı için 36 OECD üyesi ülke arasında Türkiye sendikalaşma oranı bakımından % 8,6 ve Toplu İş Sözleşmesi hakkından yararlanma oranı bakımından % 5,78 ile OECD ülkeleri arasında en son sırada yer almaktadır. Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) raporlarına göre Türkiye, sendikal hak ve özgürlükler noktasında dünyanın en kötü 10 ülkesi arasına girmiştir.

Ülkemizde sendikalaşmanın düşük oranlarda olmasının bir çok sebebi vardır. Siyasal iktidarın çalışma hayatında işçiler aleyhine olan olumsuz bakış açısı ve uygulamaları, ülkemizde sendikal hak ve özgürlüklerin güçlü şekilde kullanılmasını zorlaştıran veya engelleyen bir çok hukuki düzenlemenin olması, toplu sözleşme yapılabilmesi için çifte barajın olması (işkolu barajının ve işletme/işyeri barajının olması) işverenlerin sendikal işçilere yaptığı baskılar, sendikal sebeplerle işçi çıkarmaların yaygınlığı, işten çıkarılmaya karşı yeterli yasal güvencelerin olmaması, işçilerin işsizlik korkusu ve sendikaların kurumsal yapısına ve işlevselliğine duydukları güvensizlik gibi faktörler, ülkemizdeki sendikalaşma oranını azaltmaktadır.

19662

Ülkemizde sendikal hak ihlallerinin başında ise işçilerin sendika üyesi olduğu için keyfi olarak işten çıkarılmaları, işçilerin işten çıkarılma baskısı ile kendi iradeleriyle üye oldukları sendikalardan istifa ettirilmeye ve işverene yakın sendikalara üye olmaya zorlanmaları, grevlerin yasaklanması, grevlerde grev kırıcıların çalıştırılması, sendikalı olan işçilerin işyerlerinin değiştirilmesi, grev esnasında üretimin başka yöntemlerle işyerinin dışında yapılması, sendikal örgütlenmeyi engellemek için asıl işlerin muvazaalı şekilde taşeronla devredilmesi gibi nedenler gelmektedir.

Sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engeller, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilgili bir çok İlerleme Raporları'nda çok ağır bir şekilde eleştirilmiştir. 2019 yılı AB İlerleme Raporu'nda; *"Sendikal haklar, hâlen ağır baskı altındadır. Özel sektörde sendikalaşma oranının düşüklüğü, kayıt dışılığın yüksekliği ve taşeronlaşmanın yaygınlığı çalışanların güvenliği konusundaki riskleri artıran etmenlerdir"* değerlendirmesinin yanında sendikaların yönetici ve üyelerinin çeşitli barişçıl sendikal faaliyetleri nedeniyle keyfi işten çıkarmalar ve kötü muameleye maruz kaldıkları belirtilmiştir.

Ülkemizde ortaya çıkan bu olumsuz sendikalaşma tablosu Türkiye'de işçilerin sendikal korumadan yoksun olduğunu göstermektedir. Özellikle son günlerde covid-19'un işçiler açısından ortaya çıkardığı riskler, yaygın sendikasızlık nedeniyle çok daha da artmıştır. Covid-19 salgının olumsuz ekonomik sonuçlarının başında işsizliğin ve kayıtdışı çalışmanın artması gelmektedir. Sendikasız işçiler, covid-19'un ortaya çıkardığı sağlık ve ekonomik tehditlerine karşı korumasız durumdadırlar. Sendikalı işyerlerinde işçilerin covid-19'un ortaya çıkardığı risklere karşı korunması için adımlar atılırken, sendikasız işyerlerinde işçiler işverenin insafına kalmış durumdadır.

Geçmişte en başarılı demokratik kurumlar olarak kabul edilen sendikaların güçlü kurumlar olarak varlığı, sendikal örgütlenmenin yüksekliği ve toplu iş sözleşmelerinin yaygınlığı güçlü bir demokrasinin güvencelerindendir. Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılmaması, sendikalı işçi sayısının artmaması ve toplu iş sözleşmelerinin yaygınlaşmaması iş ve çalışma yaşamında ki temel sorunları çok daha büyütürken, kangren haline getirmektedir. Oysa, sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engeller kaldırılarak sendikalı işçi sayısı artsa ve sendikalar güçlense; ülkemizde daha çok işçi kayıtlı çalışacak, taşeronlaşma, güvencesiz ve esnek çalışma şekilleri azalacak, işçiler daha fazla emeklerinin karşılığını alacak, daha az iş kazası olacak ve işçilerin sorunları daha hızlı ve etkin bir şekilde çözülebilecek, gelir dağılımında adalet sağlanacak ve bu şekilde toplumsal barış ve refah sağlanacak ve demokrasimiz güçlenecektir. Bu sebeplerle sendikalar, başta siyasi otorite olmak üzere tüm baskı oluşturacak güçlere karşı korunup, desteklenmelidir.

Bu çerçevede;

- 1) Bakanlığınızda, sendikal hak ve özgürlüklerini kullandığı için iş akdi fesih edilen işçiler ile ilgili istatistiki bilgi var mıdır? Var ise 2016- 2017-2018-2019-2020 yıllarında önergenin cevaplandığı tarihe kadar sendikal hak ve özgürlüklerini kullandığı için kaç işçinin iş akdi fesih edilmiştir?
- 2) Ülkemizde, Bakanlığınızın 31 Ocak 2020 tarihli tebliğine göre sigortalı işçileri esas alan resmi sendikalaşma oranı %13,8 iken, kayıtlı ve kayıtsız tüm işçileri esas aldığımızda fiili sendikalaşma oranı %12,1'dir. Sizce bu sendikalaşma oranları yeterli midir? Yeterli değil ise bu oranları artırmak için neler yapmayı düşünüyorsunuz?

29667

- 3) Sendikal hak ve özgürlükler konusunda Avrupa Birliği İlerleme Raporunda 2019 yılı raporunda ülkemiz çok ağır bir şekilde eleştirilerek “*Sendikal haklar, hâlen ağır baskı altındadır*” denilmiştir. Sendikal hak ve özgürlükler üzerinde ki baskıları kaldırmak için bir çalışmanız var mıdır? Var ise sendikal hak ve özgürlükler üzerindeki baskıları kaldırmak için neler yapmayı düşünüyorsunuz?
- 4) Sendikal hak ve özgürlükler ile sendikal faaliyetlerin önündeki engelleri kaldırmayı düşünüyor musunuz?